

บทความวิจัย (Research Article)

การศึกษาความเชื่อเรื่องการถือกำเนิดของมนุษย์ที่ปรากฏในวรรณกรรม

ประกอบพิธีการทำขวัญนาคน : บทปฏิสนธิ

The Study of Belief of Human Birth Appearing in Literature

Performed the Chanting Parents' Loving Kindness Ceremony : Birth

Chapter

วรารักษ์ เพ็ชรดี¹ Varark Phetdi¹นาวาโทวัฒนชัย หมั่นยิ่ง² Cdr.Watanachai Monying²

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเชื่อเรื่องการถือกำเนิดของมนุษย์ที่ปรากฏในวรรณกรรมประกอบพิธีการทำขวัญนาคนโดยศึกษาเฉพาะบทปฏิสนธิ โดยแบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือ ความเชื่อก่อนการปฏิสนธิและความเชื่อหลังการปฏิสนธิ

ผลการศึกษาพบว่าความเชื่อก่อนการปฏิสนธิพบ 3 ลักษณะ คือ ความเชื่อเรื่องนางสังขรณี ความเชื่อเรื่องผีพุ่งไต้ และความเชื่อเรื่องความฝัน โดยความเชื่อทั้ง 3 ความเชื่อนี้เป็นความเชื่อดั้งเดิมของคนไทยมีปรากฏอยู่ในวรรณคดีไทยหลายเรื่อง ส่วนของความเชื่อหลังปฏิสนธิพบว่าความเชื่อดังกล่าวได้รับอิทธิพลมาจากวรรณคดีเรื่องไตรภูมิอภินิหารเป็นหลักความเชื่อที่พบในบทปฏิสนธิเป็นหลักฐานในการสืบต่อความเชื่อเรื่องการถือกำเนิดของมนุษย์ผ่านการประกอบพิธีกรรมมาจนถึงปัจจุบัน แสดงให้เห็นถึงความเชื่อในการเกิดเป็นมนุษย์ว่ามีที่มาอย่างไร เมื่อเข้าสู่ครรภ์แล้วมีลักษณะเช่นไร อยู่ในลักษณะใด พัฒนาการส่วนประกอบของร่างกายในแต่ละเดือนเป็นอย่างไร ซึ่งยังคงเป็นวรรณกรรมที่ยังใช้ในการประกอบพิธีกรรมและส่งต่อความเชื่อนี้มาจนถึงปัจจุบัน

คำสำคัญ: ความเชื่อ การถือกำเนิด บทปฏิสนธิ ทำขวัญนาคน วรรณกรรมพิธีกรรม

¹ นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจารึกภาษาไทยและภาษาตะวันออก (ภาษาเขมร) คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

Master of Arts Epigraphy in Thai and Oriental Languages, Faculty of Archaeology, Silpakorn University

² รองศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

Associate Professor Dr., Department of Thai Language, Faculty of Humanities, Naresuan University

Abstract

This study aimed to find out the belief of human birth that appeared in the literature performing in the chanting parents' loving kindness ceremony by focusing on birth chapter and dividing in 2 parts which were pre-fertilization and post-fertilization.

As the results, there had been 3 beliefs which were harbinger, shooting star, and dreaming. These 3 beliefs had been the originally Thai tradition and appeared in many Thai folk tales. As the post-fertilization, this belief has been mainly given by **Traibhūmikathā**. The literature performing in the chanting parent's loving kindness ceremony (Birth Chapter) was an evidence of inheriting human birth which demonstrated how human bare, what the evolutions in pregnancy, what shape has been being changed, how the organs developed in each period that has been a literature being used in the ceremony and inherited until recent.

Keywords: beliefs, fertilization, birth chapter, Chanting Parents' Loving Kindness Ceremony

บทนำ

ข้อวัตรปฏิบัติข้อหนึ่งที่พึงปฏิบัติของชาวไทยที่นับถือพุทธศาสนา คือ เมื่ออายุครบ 20 ปี บริบูรณ์ก็จะเข้ารับการอุปสมบท โดยมีจุดประสงค์หลายประการ ประการแรกเพื่อเป็นการทดแทนบุญคุณของบิดามารดาที่เลี้ยงดูมาจนเติบโตใหญ่ ประการต่อมาเป็นการศึกษาธรรมะและเพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนาให้ยังคงอยู่

การบวชนาคนั้นมีมาแต่ครั้งพระพุทธกาล ในประเทศไทยมีการอุปสมบทหรือที่มักเรียกว่าบวชนาคสืบเนื่องมาแต่ครั้งโบราณ นอกจากประเพณีการบวชนาคแล้วยังมีพิธีกรรมหนึ่งที่ควบคู่กันมา คือ พิธีทำขวัญนาค ซึ่งเป็นพิธีที่จัดขึ้นก่อนการบวชนาค

พิธีทำขวัญนาคเป็นการสั่งสอนก่อนที่จะเข้าอุปสมบท ซึ่งมักจะเป็นคำสอนในรูปแบบของร้อยกรองสำหรับร้องเป็นทำนองต่าง ๆ โดยมีสำนวนที่แตกต่างกันออกไปแต่ละท้องถิ่นแต่มีเนื้อหาคล้ายคลึงกัน โดยเริ่มจากบทไหว้ครู บทปฏิสนธิ บทแพ้ท้อง บทคลอด บทสอนนาค บทเบิกบายศรี เวียนเทียน และบทอวยพร เช่นกัน ในวรรณกรรมประกอบพิธีทำขวัญนาคนั้นถือว่าการบันทึกและสะท้อนความเชื่อของคนในสังคมเกี่ยวกับเรื่องการถือกำเนิดและการปฏิบัติตัว ทั้งยังเป็น

เครื่องมือในการสั่งสอนผู้คนในสังคมไม่เพียงแต่ผู้ที่จะเข้ารับการอุปสมบทเท่านั้นแต่รวมถึงผู้คนที่มาร่วมงานด้วยเพื่อให้เกิดการยึดถือและปฏิบัติเช่นเดียวกัน ในส่วนของผู้ประกอบการพิธีมักเรียกว่า พราหมณ์ซึ่งเป็นผู้ที่เคยบวชและศึกษาในพระพุทธศาสนามาก่อน

การทำขวัญนาคเป็นพิธีการสั่งสอนผู้ที่จะเข้ารับการอุปสมบทในเรื่องของการเกิดมาเป็นมนุษย์ และกล่าวถึงบุญคุณของบิดามารดาที่เลี้ยงดูบุตรมาด้วยความยากลำบาก กว่าบุตรจะเติบโตในบพทำขวัญนาคนั้น มีเนื้อหาตอนหนึ่งกล่าวถึงการเกิดมาเป็นมนุษย์ นั่นคือบทปฏิสนธิ เป็นการกล่าวพรรณนาถึงการเข้ามาถือกำเนิดในครรภ์ของมารดา ว่ามีที่มาอย่างไรก่อนที่จะมาเกิดเป็นมนุษย์ และเมื่อเกิดการปฏิสนธิแล้วทารกในครรภ์นั้นมีพัฒนาการในแต่ละระยะอย่างไร

จากข้อมูลข้างต้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาถึงความเชื่อในการถือกำเนิดเป็นมนุษย์ในบพทำขวัญนาค (บทปฏิสนธิ) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ถึงความเชื่อในการเกิดเป็นมนุษย์ที่ปรากฏในบพทำขวัญนาค ว่าในการเกิดเป็นมนุษย์นั้นมีที่มา ลำดับขั้นตอน ก่อนที่จะเข้ามาปฏิสนธิในครรภ์มารดาอย่างไร จนถึงขณะอยู่ในครรภ์มีพัฒนาการในการเจริญเติบโตอย่างไร

จุดมุ่งหมายของการศึกษา

เพื่อวิเคราะห์ความเชื่อในการถือกำเนิดของมนุษย์ในบพทำขวัญนาค (บทปฏิสนธิ)

ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูล บททำขวัญนาค (บทปฏิสนธิ) จากหนังสือ “พิธีทำขวัญและแหล่งต่าง ๆ” ของเลียงเชียงจงเจริญ จากสำนักพิมพ์รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

1. ขั้นเตรียมและรวบรวมข้อมูล

1.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาความเชื่อ เรื่องการถือกำเนิดของมนุษย์ที่ปรากฏในวรรณกรรมประกอบพิธีการทำขวัญนาค (บทปฏิสนธิ)

1.2 เก็บรวบรวมข้อมูล

2. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยแบ่งเป็น 2 ประเด็น คือ

2.1 ความเชื่อก่อนปฏิสนธิ

2.2 ความเชื่อหลังปฏิสนธิ

3. ขั้นสรุปและอภิปรายผล

3.1 สรุปผลการศึกษา

3.2 อภิปรายผลการศึกษา

4. ข้อเสนอข้อมูล

นำเสนอข้อมูลโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

ความเชื่อ คือ การยอมรับนับถือหรือยึดมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ทั้งที่มีตัวตนหรือไม่ก็ตาม การยอมรับนับถือนี้อาจจะมีหลักฐานหรือไม่มีหลักฐานที่จะพิสูจน์ก็ได้ (ทิพย์สุดา นัยทรัพย์, 2535, น. 85) ซึ่งความเชื่อนั้นสะท้อนให้เห็นความคิดของคนในสังคมนั้น ๆ ว่ามีความคิดเห็นอย่างไรกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

ในการศึกษาความเชื่อเรื่องการถือกำเนิดของมนุษย์ที่ปรากฏในวรรณกรรมประกอบพิธีการทำขวัญนาคผู้ศึกษาจะศึกษาเฉพาะบทปฏิสนธิ โดยแบ่งเป็น 2 ช่วง คือ ความเชื่อก่อนปฏิสนธิและความเชื่อหลังการปฏิสนธิ ดังนี้

ความเชื่อก่อนการปฏิสนธิ

1. ลางสังหรณ์

ลางสังหรณ์ หมายถึง ลักษณะอาการ เหตุการณ์ หรือสิ่งผิดปกติที่เกิดขึ้นเพื่อ دلใจทำให้เชื่อว่าจะเกิดเหตุดีหรือเหตุร้ายบางประการ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, น. 1051) ในบทปฏิสนธิปรากฏความเชื่อเรื่องลางสังหรณ์ที่เกิดขึ้นกับสตรีที่จะมีบุตร ดังบทประพันธ์

...

แม่บ้านไม่สบายร่างกายพิกล

นางไปอาบน้ำให้กายสะอาด

เอาแป้งผัดหน้าว่าจะนอน

สวยกว่าเก่าดูสวยกว่าก่อน

สวยกว่าเมื่อเช้าสวยกว่าเมื่อวาน

แล้วจัดมุ้งหมอนก่อนนอนสวดมนต์

ตกเย็นโงนเงนง่วงเหงาหาวนอน

เฝ้าดูเฝ้าขัดผิวละเอียดย่อน

ส่องกระจกดูจรจตุรทิศจะวิจารณ์

ใบหน้าก็อ่อนยิ้มก็ยังหวาน

หวิ้มใส่น้ำมันยังชวนให้มอง

เทวดาช่วยคลให้กุศลตลอดสง

ขอให้ได้ดั่งคิดสมดังจิตใจจง

เดินเข้าห้องนอนกราบหมอนภาวนา

แล้วเปิดหน้าต่างปล่อยร่างรับลม

ขอให้เงินทองท่วมทันเถลยม

สิบนิ้ววนทาไหว้องค์อินทร์พรหม

นางบรรทมตามวิถีทาง

(เลียงเชียงจงเจริญ, (มปป.), น. 34-35)

จากบทประพันธ์ กล่าวถึงสตรีที่จะมีบุตรจะมีอาการผิดปกติโดยรู้สึกไม่สบายกาย แต่กลับมีรูปร่างผิวพรรณงดงามกว่าปกติ ลางสังหรณ์นี้เป็นความเชื่อในการดูลักษณะของสตรีที่จะมีครรภ์ สอดคล้องกับเนื้อหาในวรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผนในตอนที่น่างทองประศรีตั้งครรภ์ก็มีลักษณะที่ผิดปกติไปจากปกติ ดังบทประพันธ์

๑ จะกล่าวถึงทองประศรีมีครรภ์แก่ งามแท้เฝ้าผมก็สมหน้า

ผิวพรรณดั่งสุวรรณมาทาบทา

แก้มทั้งสองข้างดั่งปรางทอง

ผิวน้ำเป็นนวลควรแลเล้ง

ดวงหน้าดั่งจันทร์เมื่อวันเพ็ญ

เต้านมทั้งสองก็ครัดเคร่ง

ดูปลั่งเปล่งน่าชมพอสมตัว

(กรมศิลปากร, 2513, น. 7)

จากบทประพันธ์ข้างต้น กล่าวถึงนางทองประศรีว่าเมื่อมีครรภ์ร่างกายผิวพรรณหน้าตาที่ยิ่งงดงามขึ้นกว่าก่อน ผิวพรรณเป็นนวลโยงงดงามยิ่งขึ้น ทั้งนี้ลักษณะความเชื่อเรื่องลางสังหรณ์ที่แสดงออกมาในลักษณะทางกายภาพของสตรีนั้นก็ปรากฏตรงกันกับบทปฐีสณิ

2. ผีพุ่งได้

ในบททำขวัญนาค ได้ปรากฏความเชื่อในการถือกำเนิดในบทปฐีสณิ กล่าวคือก่อนที่มนุษย์จะเข้ามาปฐีสณิในครรภ์ของมารดานั้น ดวงจิตได้ลอยลอยอยู่ในอากาศเป็นแสงต่าง ๆ ดังบทประพันธ์

พ่อนาคเมื่อพ่อจะเข้าสู่ครรภ์พระมารดา ตามสิงคาระวิถี พ่อก็ได้เที่ยวท่อง

โคจรอยู่บนนภา กาศเขียวเหลืองแดงประหลาดเป็นแสงสีมณีนิล

(เลียงเชียงจงเจริญ, (มปป.), น. 34)

จากข้อความข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความเชื่อที่ว่าดวงจิตนั้นจะลอยลอยอยู่ในอากาศก่อนที่จะเข้ามาปฐีสณิในครรภ์ของมารดา โดยลักษณะดังกล่าวคล้ายกับผีพุ่งได้หรือดาวตก คือแสงสว่างลอยอยู่บนท้องฟ้าในเวลากลางคืน ลักษณะข้างต้นนี้เกิดจากเหตุวัตถุแข็งจากอวกาศ

เคลื่อนผ่านชั้นบรรยากาศแล้วเกิดการเสียดสีกับอากาศ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, น. 782) จึงทำให้เกิดเป็นแสงอยู่บนท้องฟ้า ซึ่งความเชื่อดังกล่าวยังปรากฏอีกตอนหนึ่ง ดังบทประพันธ์

จะกล่าวกำเนิดเมื่อนาคจะเกิดเป็นคน	ได้ปฏิสนธิเมื่อก่อนฟ้าสาง
เห็นแสงริบหรี่ลอยอยู่กลางกลาง	อยู่บนนภางค์ที่บนกลางนพพร
ว้ายเวียนววนอยู่บนอากาศ	ดูเหลือองประหลาดเหมือนผีลือกหลอน
บางดวงก็แจ่มไปเหมือนดังแสงนีออน	เที่ยวโคจรรอบดวงจันทร์
เที่ยวเมียงเที่ยวมองหาช่องจะเกิด	จะเอากำเนิดที่ไหนกันเล่านั่น
ที่ไหนกันแน่พ่อแม่อยู่ไหน	เที่ยววณวณว้ายอยู่บนสวรรค์
ลอยแสงลิบหรี่แสงสีสุกสันต์	ลอยเด่นด้นด้นอยู่บนนภดล
ลอยเด่นเห็นดวงสีม่วงก็มาก	เรือเรื่องหลายหลากแทบจะล่องหล่น
เป็นสายรุ้งพุ่งผ่านเที่ยวเหินล่องหน	หยาดเฝื่อน่ายลหยดย้อยเป็นยวง
ลอยเด่นดวงเดียวโดดเดี่ยวดวงเด่น	ที่เราเคยเห็นเหมือนดังเช่นทิ้งถ่วง
หญิงเห็นเสียดายอยากได้สักดวง	มณีสีม่วงแสนห่วงใจหาย
เป็นหุ่นดาวหางพาร่วงล่องหน	ก่อตัวเริ่มต้นเป็นผีพุ่งไต้
พุ่งข้ามหลังคามารดาทันใด	มารดาหลับไหลฝันไปทั่วแดน
	(เลียงเชียงจงเจริญ, (มปป.), น. 35)

จากบทประพันธ์ข้างต้น กล่าวว่าเมื่อแรกที่มีมนุษย์จะเข้าปฏิสนธินั้นเป็นช่วงเวลากลางคืน ก่อนฟ้าสางได้ปรากฏแสงสว่างเรืองรองอยู่ในอากาศ แต่ละดวงเที่ยวโคจรต่าง ๆ กัน มีแสงสีต่าง ๆ กัน คอยหาช่องที่จะถือกำเนิด เมื่อเห็นแล้วก็จะพุ่งข้ามหลังคาบ้านหลังที่จะเข้ามาปฏิสนธิ ซึ่งแสงสว่างดวงนั้นจะก่อตัวขึ้นเรียกว่าผีพุ่งไต้

3. ความฝัน

ความเชื่อเรื่องความฝันปรากฏหลังจากตอนที่ผีพุ่งไต้พุ่งข้ามหลังคาบ้านหลังที่จะเข้ามาถือกำเนิด จากนั้นหญิงที่จะมีครรภ์ก็จึงเกิดมีความฝันขึ้น ความฝันที่ปรากฏอยู่ในบทปฏิสนธิได้บรรยายไว้ ดังบทประพันธ์

เป็นหุ่นดาวหางพาร่วงล่องหน	ก่อตัวเริ่มต้นเป็นผีพุ่งไต้
พุ่งข้ามหลังคามารดาทันใด	มารดาหลับไหลฝันไปทั่วแดน
ฝันว่าได้แหวนสุดแสนประเสริฐ	งามหรรลูล้ำเลิศราคานับแสน

หาไหนไม่มีทั่วทั้งเมืองแมน
ฝันว่าได้ใส่เข้าไว้ที่ก้อย
แหวนงามห้วงยิ่งคู่ยิ่งดี
ว่าได้ลูปได้คำชื่นฉ่ำอกชุ่ม
นางแสนรักใคร่ยกไว้เทิดทูน

ทั่วด้าวทั่วแดนหาแมนไม่มี
แหวนเพชรเม็ดน้อยไม่ลอยหน่ายหนี
ว่าตัวเรานี้คงจะมีบุญ
ว่าได้โอบอุ้มหัวอกอบอุ่น
จริงจริงนะคุณไม่ใช่จะคุย
(เลียงเชียงจงเจริญ, (มปป.) : 35-36)

จากบทประพันธ์ข้างต้น กล่าวถึงหลังจากที่หลักสนธิสนธิผู้ที่จะเป็นมารดาฝันว่าได้แหวน
ดงามมาสวมใส่ และรักแหวนนั้นเป็นอย่างมาก ความฝันนี้นอกจากจะปรากฏอยู่ในบทปฏิสนธิ
แล้วยังปรากฏอยู่ในวรรณคดีไทยหลายเรื่อง เช่น ลักษณะวงศ์ ขุนช้างขุนแผน ซึ่งแหวนในความฝันนี้
มักจะเป็นสัญลักษณ์หมายถึงบุตรชาย ดังบทประพันธ์

๑ มาจะกล่าวถึงนางทองประศรี
นิมิตฝันนั้นว่าท้าวสหสนัยน์
ครั้นถึงจึงยื่นแหวนนั้นให้
แสงเพชรส่องวาบปลาบเข้าตา
...
จะมีครรรภ์ลูกนั้นจะเป็นชาย
กล้าหาญการณรงค์คงทน

นอนด้วยสามีในเรือนใหญ่
ถือแหวนเพชรเม็ดใหญ่เหาะดั้นมา
นางรับแหวนไว้ด้วยหรรษา
ตื่นผวาคว่าท้าวปลุกผัวพลัน
...
ดังทหาพระนารายณ์มาปฏิสนธิ
ฤทธิธรมปราบทั่วทั้งแดนไตร
(กรมศิลปากร, 2513, น. 3-4)

จากบทประพันธ์ข้างต้น กล่าวถึงนางทองประศรีซึ่งกำลังตั้งครรภ์ได้ฝันว่าได้แหวน
จากพระอินทร์ เมื่อตื่นขึ้นมาจึงได้ให้สามีทำนาย รู้ว่าจะมีครรรภ์และบุตรนั้นจะเป็นชาย ซึ่งความ
เชื่อดังกล่าวสอดคล้องกับบทปฏิสนธิว่าหากสตรีฝันว่าได้แหวนเพชรเม็ดจะมีบุตรชายมาถือกำเนิด
ในครรรภ์

ความเชื่อเรื่องความฝันที่ปรากฏนั้นเป็นความเชื่อที่สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน เนื่องจาก
ความฝันนั้นอาจเป็นกลางบอกเหตุได้ดังที่ วิจิตร รัชสิยานนท์ (พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ) (2541,
น. 30-31) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ ความฝันว่า “การที่จะปฏิเสธเสียทีเดียวว่าความฝันไม่เป็นบุญนิมิต
ได้นั้น จึงไม่บังควร ประวัติการณ์ของโลกมนุษย์ กระทำให้เราจำเป็นต้องยอมรับว่าความฝันยังมี
ลักษณะสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ บอกเหตุการณ์ในอนาคตได้ด้วย” ซึ่งตรงกับทิพย์สุตา นัยทรัพย์
(2535, น. 85) กล่าวถึงความเชื่อเกี่ยวกับความฝันว่า “คนสมัยก่อนมักจะเชื่อตามความฝัน

ส่วนมากผู้หญิงฝันมากกว่าผู้ชาย การฝันมักจะเป็นอยู่ในช่วงเวลาสำคัญของชีวิต” เช่น ตอนจะตั้งครรภ์ เป็นต้น

ความเชื่อหลังการปฏิสนธิ

ในบททำขวัญนาค บทปฏิสนธิ นอกจากจะกล่าวถึง เรื่องราวก่อนที่มนุษย์จะเข้าปฏิสนธิในครรภ์แล้ว ยังกล่าวถึงเรื่องราวหลังการปฏิสนธิแล้ว ว่ามีพัฒนาการในแต่ละลำดับเป็นอย่างไร ดังบทประพันธ์

ต่อจากนั้นมาเป็นเนืองนิยต์ เลือดก็เกิดเป็นก้อนโลหิตใส จาง ๆ เหมือน
น้ำล้างควาปลา ลอยแว้ง ๆ อยู่ในอุทรของพระมารดา ครั้นต่อมาเลือดก้อนนั้นก็แตก
กระจายเสียเจ็ดครั้งหว่าเจ็ดมั่งสัง ตั้งโตเท่าลูกไข่ แล้วก็แยกแตกออกไปเป็นปัญ
จะสาขาขึ้นมาห้าแห่ง พระธรรมชั้นก็ตบแต่งเป็นร่างกาย พระธรรมเจ็ดคัมภีร์
ตบแต่งให้เป็นรูปสัตว์ทั้งหลาย ทั้งหญิง ทั้งชาย ถ้วนทั่วทุกตัวตน พระสังคินีมา
บังเกิดเป็นดวงตาและหน้าผาก พระวิภังค์มาบังเกิดเป็นหู พระธาตุมาบังเกิดเป็น
ปาก พระบุคลามาบังเกิดเป็นดวงจิต พระมหาปฐฐานรักษาศีลพิศวาส พระสูตร
พระวินัยมาบังเกิดเป็นลมหายใจเข้าออกทุกทิวาราตรี พระปรมัตถ์จัดออกเป็น
ธาตุทั้งสี่ตามคาถาบาลี มีท้องบ่นภาวนา เมื่อพ่ออยู่ในครรภ์พระมารดาภาวนาว่า
อดทั้งอดโทชีวิตัง พระทุกขัง พระอนิจจัง พระอนัตตา แต่พ่อครบอาการสามสิบ
สอง เจ้าก็นั่งยอง ๆ อยู่ในท้องพระมารดาผินหน้าเข้าสู่กระดูกสันหลัง ก็โลเมกัง
พังพืดก็หุ้มห่อ สายรกกัพันคอ นั่งทับอาหารเก่าอยู่กองกุล ศีระกะก็ทูนอาหารใหม่
นั่งคุกเข่าค้ำคาง ผินหน้าเข้าสู่กระดูกสันหลังพระมารดา

(พิธีทำขวัญและแห่ต่าง ๆ, น. 37-38)

จากบทประพันธ์ ทำให้ทราบถึงความเชื่อเรื่องการถือกำเนิดของมนุษย์ โดยมีความเชื่อว่า
หลังจากปฏิสนธิในครรภ์แล้วมีพัฒนาการในแต่ละลำดับขั้นตอนโดยเริ่มจาก ก้อนเลือดตั้งมั่งสัง
(เป็นก้อนเนื้อ) โตเท่าลูกไข่ แล้วก็แยกเป็นปัญจะสาขา 5 แห่ง พระธรรมชั้นเป็นร่างกาย พระธรรม
เจ็ดคัมภีร์เป็นเพศ พระสังคินีเป็นดวงตาและหน้าผาก พระวิภังค์เป็นหู พระธาตุเป็นปาก
พระบุคลาเป็นดวงจิต พระสูตรและพระวินัยเป็นลมหายใจเข้าและลมหายใจออก พระปรมัตถ์เป็น
ธาตุทั้งสี่ เมื่อร่างกายครบอาการสามสิบสอง ทารกก็นั่งยอง ๆ อยู่ในท้องของมารดาหันหน้าเข้าหา
กระดูกสันหลัง มีพังพืดห่อหุ้มร่างกาย สายรกกัพันคอ โดยอยู่ระหว่างลำไส้กับกระเพาะอาหาร

ของมารดา จากข้อมูลดังกล่าวตรงกับวรรณคดีพุทธศาสนา เรื่อง ไตรภูมิกถา ในบทที่ 5 แดนมนุษย์ กล่าวถึงกำเนิดของมนุษย์ ดังบทประพันธ์

รูปที่จะเกิดเป็นชายก็ดี หญิงก็ดี เกิดตั้งแต่แรกเป็นกลละ แล้วโตขึ้นวันละ เล็กละน้อย ครั้นถึง 7 วัน เป็นดั่งน้ำล้างเนื้อเรียกว่า “อัมพุทะ” อัมพุทะโตขึ้นทุกวัน เมื่อถึง 7 วัน ชันดงตะกั่วเชื่อมอยู่ในหม้อเรียกว่า “เปลิ” เปลินั้น โตขึ้นทุกวัน เมื่อถึง 7 วัน แข็งเป็นก้อนเหมือนไขไก่เรียกว่า “ขนะ” ขนะนั้นโตขึ้นทุกวัน เมื่อถึง 7 วัน เป็นตุ่มออกได้ 5 แห่งเหมือนหูดเรียกว่า “ปัญจสาขา” หูดนั้นเป็นมือ 2 ข้าง เป็นเท้า 2 ข้าง เป็นศีรษะอันหนึ่ง ต่อจากนั้นไปโตขึ้นทุกวัน เมื่อถึง 7 วัน เป็นฝ่ามือ เป็นนิ้วมือ ต่อจากนั้นไปเมื่อถึง 7 วัน ครบ 42 วัน จึงเป็นผมเป็นขน เป็นเล็บมือ เล็บเท้า ครบอวัยวะเป็นมนุษย์ทุกประการ

... สัตว์เกิดในครรภ์นั่งอยู่กลางท้องมารดาหันหลังมาติดหนังท้องมารดา อาหารที่มารดารับประทานเข้าไปก่อน จะอยู่ใต้สัตว์เกิดในครรภ์ ส่วนอาหารที่มารดารับประทานเข้าไปใหม่ จะอยู่บนสัตว์เกิดในครรภ์ สัตว์เกิดในครรภ์มีความลำบากอย่างยิ่ง น่าเกลียด น่าเบื่อหน่ายเหลือประมาณ ... สายสะดือของสัตว์เกิดในครรภ์กลวงดังสายบัวอุบล ปากสะดือกลวงขึ้นไปเบื้องบนติดหลังท้องมารดา ข้าว น้ำ อาหาร และโอชารสที่มารดากินเข้าไป เป็นน้ำชุ่มซึมเข้าไปตามสายสะดือ ในท้องสัตว์ที่เกิดในครรภ์ทีละน้อย ๆ สัตว์ที่เกิดในครรภ์ได้กินอาหารดังกล่าวทุกวัน ทุกเช้าเย็น อาหารเข้าไปอยู่เหนือศีรษะทับศีรษะสัตว์เกิดนั้น สัตว์เกิดนั้นได้รับทุกข์มากนัก สัตว์เกิดนั้นจะอยู่เหนืออาหารที่มารดากินเข้าไปก่อน เบื้องหลังสัตว์นั้นติดกับหนังท้องมารดา นั่งยอง ๆ อยู่ กำมือทั้ง 2 ไว้ที่หัวเข่า คู้หัวเข่าทั้งสอง เอาศีรษะไว้เหนือหัวเข่า ...

(กรมศิลปากร, 2555, น. 112-113)

จากบทประพันธ์ กล่าวถึงระยะปฏิสนธิของมนุษย์ที่จะถือกำเนิดในครรภ์ของมารดา ซึ่งความเชื่อที่ปรากฏในบทปฏิสนธินั้นตรงกันกับเนื้อหาในไตรภูมิกถา เช่น เมื่อแรกปฏิสนธิโลหิตก่อตัวเป็นก้อนขนาดเท่าไข่ เมื่อได้รับปฏิสนธิแล้วมีการแยกเป็นปัญจสาขา ทารกในครรภ์นั่งยอง ๆ หันหน้าเข้าหากระดูกสันหลังของมารดา ฯลฯ

สรุปและอภิปรายผล

ความเชื่อเรื่องการถือกำเนิดเป็นมนุษย์ที่ปรากฏในวรรณกรรมประกอบพิธีการทำขวัญนาค (บทปฏิสนธิ) ประกอบด้วย

1) ความเชื่อก่อนการปฏิสนธิ ปรากฏความเชื่อ 3 ด้าน คือ

1.1 ความเชื่อเกี่ยวกับลางสังหรณ์

1.2 ความเชื่อเกี่ยวกับผีฟุ้งได้

1.3 ความเชื่อเกี่ยวกับความฝัน

2) ความเชื่อหลังการปฏิสนธิ

จากความเชื่อเรื่องการถือกำเนิดเป็นมนุษย์ที่ปรากฏในวรรณกรรมประกอบพิธีการทำขวัญนาค (บทปฏิสนธิ) เป็นการบรรยายตั้งแต่ก่อนการปฏิสนธิในลักษณะของความเชื่อที่ไม่สามารถจับต้องหรือพิสูจน์ได้ โดยใช้ลักษณะอาการที่ผิดปกติ ลางสังหรณ์ หรือปรากฏการณ์ทางธรรมชาติมาช่วยในการอธิบายและบรรยายทำให้ผู้รับฟังสามารถจินตนาการตามเห็นเป็นภาพได้และเป็นการอธิบายลักษณะอาการที่ผิดปกติ ลางสังหรณ์ หรือปรากฏการณ์ทางธรรมชาติด้วย

นอกจากเรื่องราวก่อนการปฏิสนธิแล้ว ยังกล่าวถึงพัฒนาการต่าง ๆ ในแต่ละขั้นหลังการปฏิสนธิ ซึ่งบรรยายโดยละเอียดตั้งแต่เริ่มเป็นปฏิสนธิของเซลล์จนกระทั่งเป็นทารกอยู่ในครรภ์ เรื่องราวดังกล่าวเป็นความเชื่อที่สามารถพิสูจน์และจับต้องได้ในพัฒนาการแต่ละขั้นของทารก

ความเชื่อที่ปรากฏนี้สะท้อนให้เห็นถึงองค์ความรู้ในด้านวิทยาศาสตร์เป็นวิทยาการของคนในอดีตเกี่ยวกับการสืบพันธุ์ของมนุษย์ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงภูมิรู้ที่มีมาแต่โบราณกาล แม้ว่าความรู้อย่างนี้อาจจะได้รับอิทธิพลมาจากวิทยาการของอินเดีย แต่ก็พื้นฐานว่าคนไทยมีการรับองค์ความรู้เรื่องพัฒนาการของมนุษย์มาตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นต้นมาดังปรากฏในไตรภูมิอภินิหาร แม้ปัจจุบันจะมีวิทยาการใหม่เช่นความรู้ทางวิทยาศาสตร์การแพทย์เข้ามาอธิบายพัฒนาการของมนุษย์แต่ก็ยังพบว่ามีส่วนที่คล้ายคลึงกันมีพัฒนาการลำดับขั้นตอนต่าง ๆ เช่นเดียวกัน ซึ่งความรู้นี้ก็ยังคงสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน โดยการส่งอิทธิพลให้กับวรรณกรรมประกอบพิธีกรรม เช่น พิธีการทำขวัญนาค เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

ศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อทั้งหมดที่ปรากฏในบททำขวัญนาคบทอื่น ๆ เช่น บทไหว้ครู บทสอนนาค เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

กรมศิลปากร. (2513). *เสภาเรื่อง ขุนช้าง - ขุนแผน*. กรุงเทพฯ: ศิลปาบรรณาการ.

_____. (2555). *ไตรภูมิภณบัตถอดความ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: เอ็ดดิสัน เพรส โพรดัคส์.

ทิพย์สุดา นัยทรัพย์. (2535). *ภาษากับวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: การศาสนา.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 เฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554*. กรุงเทพฯ: ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์.

เลียงเชียงจงบเจริญ. (มปป.). *พิธีทำขวัญนาค และแห่ต่าง ๆ*. กรุงเทพฯ: รุ่งเรืองสาสน์การพิมพ์.

วิจิตรา รังสียานนท์ (พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ). (2541). *ความฝัน* (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: สรรค์บุ๊คส์ จำกัด.

